

Arkadiusz Żukowski

KSZTAŁTOWANIE SIĘ SYSTEMU POLITYCZNEGO NOWEJ AFRYKI POŁUDNIOWEJ*. WYBRANE PROBLEMY

CREATION OF POLITICAL SYSTEM OF THE NEW SOUTH AFRICA: SELECTED PROBLEMS

Początków tworzenia się systemu politycznego Nowej Afryki Południowej można się doszukać w II połowie lat 80. XX wieku kiedy białe władze w Pretorii rozpoczęły znaczącą modyfikację apartheidu, a także rozpoczęto pierwsze negocjacje z działaczami Afrykańskiego Kongresu Narodowego (*African National Congress*, ANC) na emigracji¹.

* Termin „Nowa Afryka Południowa” („New South Africa”) został wprowadzony po uchwaleniu demokratycznej Konstytucji Tymczasowej w grudniu 1993 roku, a upowszechniony w mediach i literaturze przedmiotu po wolnych i demokratycznych wyborach w kwietniu 1994 roku. Najczęściej za cezurę powstania Nowej Afryki Południowej uznaje się pierwsze wolne i demokratyczne wybory w kwietniu 1994 roku oraz zaprzysiężenie N. Mandeli na prezydenta RPA 10 maja tegoż roku. Termin ten ma podkreślać zasadniczą różnicę między Afryką Południową okresu apartheidu (lata 1948–1990) a tworzącą się demokratyczną Afryką Południową.

¹ Próby modyfikacji apartheidu rozpoczął premier RPA Balthasar Johannes Vorster w 1977 roku, ale nie miały one doprowadzić do przyznania pełni praw ludności nie-białej, a przede wszystkim Afrykanom. Podobny charakter miały zmiany ustrojowe w I połowie lat 80.

Na arenie międzynarodowej rządy wielu państw, organizacje międzynarodowe i opinia publiczna coraz bardziej domagały się zdecydowanych działań na rzecz zniesienia apartheidu. ONZ uchwaliła sankcje międzynarodowe przeciwko RPA, a apartheid uznała za zbrodnię przeciwko ludzkości. Trzeba pamiętać, iż w tym okresie białe władze oficjalnie prowadziły politykę bezwzględnej walki z ugrupowaniami narodowyzwolenческими, które określały jako komunistyczne bądź terrorystyczne. Znaczny odsetek białych, a zwłaszcza Afrykanerów, był zdecydowanie przeciwny przyznaniu praw politycznych i ekonomicznych dla Afrykanów (czarnej ludności RPA). Z kolei wśród nielegalnej opozycji, zarówno w kraju jak i na emigracji, następowała radykalizacja postaw, a hasło *one settler one bullet* („jeden osadnik jedna kula”) znajdowała wielu zwolenników. RPA ogarniały coraz liczniejsze strajki i zamieszki. W latach 80. znacznie pogorszyła się sytuacja ekonomiczna RPA.

* * *

RPA należała i należy do państw niezmiernie zróżnicowanych rasowo, etnicznie, językowo i wyznaniowo. Według ostatniego spisu powszechnego z 2001 roku (opublikowanego w lipcu 2003 roku) RPA zamieszkiwało 44 819 778 osób, w tym 79% Afrykanów (czarna ludność)²; 9,6% białych³; 8,9% Kolorodów (Kolorowych)⁴ i 2,5% Azja-

Do pierwszego spotkania przedstawicieli białych elit afrykanerskich i działaczy ANC doszło w Lusace w 1987 roku kiedy nt. reformy systemu politycznego RPA rozmawiali Frederik van Zyl Slabbert i Olivier Tambo. Rok wcześniej tajne rozmowy z rządem białych rozpoczął przywódca ANC N. Mandela odsiadujący w RPA wyrok dożywocia – Zob. <http://www.historia.nagrody.nobla-NOBEL.htm>. Nieformalne kontakty z przedstawicielami ANC zaczęli utrzymywać biali południowoafrykańscy biznesmeni.

² Do Afrykanów zalicza się wszystkie grupy ludów Bantu oraz lud San (Buszmeni) i Khoikhoi (Hotentoci).

³ Ludność białą tworzą potomkowie i emigranci przede wszystkim pochodzenia europejskiego, głównie z Holandii, Wielkiej Brytanii, Niemiec i Portugalii.

⁴ Kolorodzi pochodzą głównie ze związków między ludnością białą a potomkami ludu San i Khoikhoi, niewolników z Afryki i Indii Wschodnich.

tów (Hindusów)⁵. Oprócz czterech grup rasowych ludność RPA dzieli się na wiele grup etnicznych, a znaczne zróżnicowanie występuje wśród Afrykanów⁶.

Ludność RPA zróżnicowana jest także religijnie chociaż około 75% stanowią chrześcijanie. Są oni jednak podzieleni na wiele wyznań⁷. Najwięcej wyznawców mają kościoły chrześcijańskie określone mianem Afrykańskich Kościołów Niezależnych, zwane też Afrykańskimi Kościołami Krajowymi, które liczą ponad 10 mln wyznawców. Spośród ważniejszych niechrześcijańskich grup religijnych wymienia się wyznawców hinduizmu (około 600 tys., w tym 2/3 Azjatów), muzułmanów (około 600 tys. – 1 mln wyznawców) i wyznawców judaizmu (80 tys.).

Ludność RPA posługuje się co najmniej kilkunastoma językami⁸. W ośrodkach górniczych robotnicy używają języka *fanakalo*⁹.

⁵ Azjaci to emigranci pochodzący z Azji i ich potomkowie, głównie z Indii. Dane statystyczne – Zob. <http://www.info.gov.za/aboutsa/landpeople.htm#cenus>.

⁶ Np. Ludy Bantu dzielą się na cztery główne grupy etniczne: Nguni, Sotho, Shangaan-Tsonga i Venda. Największa z nich Nguni dzieli się na trzy podgrupy: Północnych Nguni obejmująca plemiona Zulusów i Suazi (Swazi); Południowych Nguni składająca się z głównie plemion Khosa i Transwalskich Ndebele (Transvaal Ndebele). Następną grupą etniczną Sotho również dzieli się na trzy podgrupy: Północnych Sotho, Tswana (zwanymi też Zachodnimi Sotho) i Południowych Sotho. Dwie ostatnie grupy etniczne: Shangaan-Tsonga i Venda są w zasadzie jednorodne. Również biała społeczność jest różnorodna etnicznie, m.in.: Afrykanerzy (54% ogółu białych), grupa anglosaska (36%).

⁷ Wśród religii chrześcijańskich liczba wyznawców kształtuje się następująco: Chrześcijański Kościół Wyznawców Syjonu 4 181 tys. wyznawców (9,71%), Holenderskie Kościoły Reformowane 3 810 tys. (8,85%), Kościół katolicki 3 703 tys. (8,60%), Kościół metodystów 3 035 tys. (7,05%), Kościół zielonoświątkowców 2 381 tys. (5,53%), Kościół anglikański 1 731 tys. (4,02%) – Zob. *South African Christian Handbook 1999/2000*, Welkom 2000.

⁸ Najbardziej rozpowszechnionym językiem Afrykanów jest język khosa, <http://www.ngo.grida.no/soesa/nsoer/general/about.htm>.

⁹ Fanakalo jest językiem, którym posługują się górnicy kopalń południowoafrykańskich. Słownictwo pochodzi głównie z języka zulu (70%) i innych nareczy ludów Bantu oraz języka angielskiego (24%) i afrikaans (6%), zob. D.T. Cole, *Fanakalo and the Bantu Languages in South Africa*, „African Studies” 1953, Vol. 12, No.1, s. 1–9.

W okresie apartheidu władze zdecydowanie preferowały, a właściwie narzucały mieszkańcom język afrikaans (np. przymusowe wprowadzenie języka afrikaans w szkołach dla ludności czarnej spowodowało protesty w Soweto w 1976 roku). Według spisu powszechnego z 2001 roku za swój język ojczysty 23,8% ogółu mieszkańców RPA uznało język zulu, a następnie khosa (17,6%), afrikaans (13,3%), sepedi (9,4%) i angielski (8,2%) oraz tswana (8,2%)¹⁰. Najbardziej rozpowszechniony i stosowany jako język komunikacji w Nowej Afryce Południowej stał się język angielski.

W latach 1948–1990 pełnię władzy w RPA sprawowała ludność afrykanerska (Afrykanerzy) wyznająca kalwinizm, stanowiąca wówczas kilka procent ogółu mieszkańców państwa. Partią rządzącą była w tym okresie nacjonalistyczna Partia Narodowa (*National Party*, NP).

Przełom polityczny zapoczątkowany przez prezydenta Republiki Południowej Afryki (RPA) Frederika Willema de Klerka na początku lat 90. stworzył podstawy do budowy demokratycznej Afryki Południowej, dla której zarezerwowano termin *New South Africa* (*Nowa Afryka Południowa*). Otwierając 2 lutego 1990 roku posiedzenie nowo wybranego parlamentu uchylił on zakaz działalności ANC, Kongresu Panafrykańskiego (*Pan African Congress*, PAC) i Południowoafrykańskiej Partii Komunistycznej (*South African Communist Party*, SACP), zapowiedział wypuszczenie więźniów politycznych, w tym Nelsona Mandeli.

Wielkim osiągnięciem było rozpoczęcie negocjacji między najważniejszymi siłami politycznymi RPA na temat przyszłości politycznej państwa. Rozpoczęły się one w grudniu 1991 roku i nazywane zostały rozmowami południowoafrykańskiego „okrągłego stołu”, czyli Konwencji na Rzecz Demokratycznej Afryki Południowej (*Convention for a Democratic South Africa*, CODESA).

W tymże roku nastąpiło uchylenie ostatnich ustaw dyskryminujących ludność nie-białą, a będących filarami apartheidu (*Land Act*

¹⁰ <http://www.info.gov.za/aboutsa/landpeople.htm#population>.

of 1913, Land Act of 1936, Group Areas Act, Population Registration Act). 14 września 1991 roku prezydent RPA de Klerk, przywódca ANC Mandela i przywódca Partii Wolności „Inkatha” (*Inkatha Freedom Party*, IFP) Mangosuthu Buthelezi podpisali porozumienie narodowe, które zapoczątkowało prace nad nową konstytucją uwzględniająca prawa wszystkich mieszkańców RPA do rządzenia krajem.

Ważnym wydarzeniem było przeprowadzenie wśród białych obywateli ogólnonarodowego referendum (w marcu 1992 roku biali obywatele RPA poparli w referendum proces reform – 68,7% głosów za) co dało białym władzom legitymację do dalszych zmian ustrojowych.

Negocjacje w ramach CODESA dotyczące kolejnych ustaleń ustrojowych trwały nadal, ale napotykały na poważne trudności, (m.in. obrady bojkotowały ugrupowania radykalne, zarówno białej prawicy jak i afrykańskiej lewicy – bądź od początku bądź też w ich trakcie). W 1993 roku z rokowań tych wycofała się prawicowa afrykanerska Partia Konserwatywna (CP), skrajnie prawicowy Afrykanerski Front Ludowy i Partia Wolności „Inkatha” oraz przedstawiciele bantustanów: Bophuthatswana, Ciskei i KwaZulu. Utworzyli oni Sojusz Wolności (*Freedom Alliance*, FA), który domagał się silnych regionów w ramach federacji. Krytykowali oni dominację w Zgromadzeniu Konstytucyjnym przedstawicieli ANC i NP. oraz zapowiadali bojkot w wyborach¹¹. Afrykanerska skrajna prawica domagała się utworzenia oddzielnego państwa dla białych, a przede wszystkim dla Afrykanerów na terytorium dawnych republik burskich: Transwalu i Wolnego Państwa Oranje co spotkało się ze zdecydowanym sprzeciwem ANC. Przeciwnicy procesu demokratyzacji RPA organizowali demonstracje, strajki, prowokowali zamieszki i dopuszczali się zabójstw (tylko w 1993 roku w ówczesnym Natalu zginęło około 4 tys. osób).

¹¹ Partia Wolności „Inkatha” po otrzymaniu gwarancji autonomii dla KwaZulu, na kilka dni przed wyborami w kwietniu 1994 roku odstąpiła od ich bojkotu. Natomiast sprzeciw władz bantustanu Bophuthatswana rozwiązano środkami militarnymi i politycznymi.

Bardzo poważne zakłócenie procesu negocjacji nastąpiło w wyniku zabójstwa sekretarza generalnego SACP i jednego z liderów ANC, prawdopodobnego następcy Mandeli, Chrisa Haniego 10 kwietnia 1993 roku¹². RPA stanęła wówczas na krawędzi krwawej wojny domowej. Autorytet Mandeli i jego usilne apele o zachowanie spokoju zapobiegły prawdopodobnemu rozlewowi krwi.

Strona rządowa, tzn. przedstawiciele białego rządu ostatecznie poszli na daleko idące ustępstwa, m.in. zrezygnowali z koncepcji państwa federalnego, w którym każda z grup rasowych miałaby w swojej kompetencji własne sprawy, a biali na poziomie ogólnopaństwowym mieliby realny wpływ na decyzje polityczne. Również ANC pohamował swój radykalizm programowy. Z ugrupowania bardzo radykalnego, skrajnie lewicowego (silnie powiązanego z Południowoafrykańską Partią Komunistyczną), stał się ugrupowaniem pragmatycznym, odpowiedzialnym za losy wszystkich mieszkańców kraju. ANC zaakceptował model gospodarki oparty o reguły rynkowe i opowiedział się za pluralizmem politycznym.

Istotną rolę w negocjacjach, zarówno po stronie oddających władzę, jak i tych którzy mieli stać się nowymi przywódcami RPA, spełniali przede wszystkim de Klerk i Mandela. W dniu 10 grudnia 1993 roku otrzymali oni Pokojową Nagrodę Nobla za zasługi w obaleniu apartheidu i budowie demokracji w RPA¹³.

Oprócz polityków, prowadzących negocjacje, w prace nad przyszłym systemem politycznym RPA zaangażowali się najwybitniejsi specjaliści z całego świata, np. czołowy politolog amerykański Arend Lijphart opracowywał koncepcję południowoafrykańskiego systemu wyborczego. Wypracowanie nowych rozwiązań w systemie politycznym miało nie tylko spełniać standardy współczesnych demokracji, ale przede wszystkim musiało sprostać oczekiwaniom tak zróżnic-

¹² Por. „*Kommunistiese*” SA vir Walus ’n neerlaag, „Rapport” 08.05.1994, s. 3; *Walus was among wave of immigrants from Poland*, „The Citizen” 14.04.1994, s. 4.

¹³ <http://nobelprize.org/peace/laureates/1993/index.html>; <http://www.anc.org.za/ancdocs/speeches/nobelnrm.html>.

wanego społeczeństwa, jakim są mieszkańcy RPA, a zwłaszcza Afrykanów. Wprowadzanie mechanizmów demokratycznych musiało też uwzględniać miejscową południowoafrykańską specyfikę. Przykłady innych państw afrykańskich, które próbowały wprowadzać demokrację, nie nastrajały optymistycznie.

W styczniu 1993 roku został rozwiązany trzyizbowy parlament, który bojkotowany był przez ludność nie-białą RPA. Natomiast w grudniu tegoż roku Afrykanów włączono po raz pierwszy do sprawowania rządów w ramach Rady Wykonawczej (7 grudnia 1993 roku). W ten sposób uzyskali oni kontrolę nad rządem białych do czasu przeprowadzenia wolnych i uczciwych wyborów. Byli upoważnieni do zablokowania każdego dekretu rządowego, który by opóźniał przeprowadzenie wyborów. NP nie zdołała przeforsować postulatów dotyczących szczególnej roli białych w rządzie (m.in. prawo weta, decyzje gabinetu podejmowane większością 2/3 głosów).

Regulacje prawne ujmujące najważniejsze elementy okresu transformacji ustrojowej zawierała uchwalona w grudniu 1993 roku tymczasowa konstytucja RPA. Konstytucja ta była tymczasowa (przewidziana na 5 lat okresu transformacji ustrojowej), ale jej podstawowe zapisy były fundamentalne. Postanowiono, że Afryka Południowa będzie nierasową wielopartyjną demokracją, z trzema szczeblami władzy wykonawczej i prawami fundamentalnymi obywateli – *Bill of Rights* (otwarte i demokratyczne społeczeństwo oparte na wolności i równości)¹⁴.

Zapewniono decentralizację władzy na poziomie prowincji i lokalnym. Wprowadzono równe prawa wyborcze dla wszystkich mieszkańców RPA według formuły „jeden człowiek jeden głos” („one man one vote”). Tymczasowa konstytucja określała również strukturę przyszłego parlamentu i rządu. Parlament miał być dwuizbowy i miał się składać z izby niższej – Zgromadzenia Narodowego i izby wyższej – Senatu. Dokonano też nowego podziału administracyjnego

¹⁴ Zob. szerzej: *South African Interim Constitution of 1994*.

kraju. Zamiast czterech prowincji i dziesięciu bantustanów (cztery „niepodległe” i sześć „samorządzących się”) ustanowiono dziewięć prowincji.

Po wyborach parlamentarnych, na mocy Tymczasowej Konstytucji, miał być utworzony Rząd Jedności Narodowej, składający się w przedstawiciele tych partii politycznych, które uzyskały w wyborach przynajmniej 20 mandatów. Każda partia posiadająca, co najmniej 80 mandatów (lub dwie najsilniejsze), miała prawo desygnować swoich przedstawicieli na wiceprezydentów. Prezydenta wybierało Zgromadzenie Narodowe, który przy podejmowaniu decyzji musiał konsultować się z wiceprezydentami.

Utworzono Trybunał Konstytucyjny badający zgodność działań rządu i ustaw parlamentarnych z konstytucją.

Wprowadzono też gwarancje konstytucyjne zabezpieczające interesy różnych segmentów społeczeństwa: reprezentacja prowincji w izbie wyższej; ustanowienie Rady Plemiennej (*Council of Traditional Leaders*) i Rady ds. Volkstaatu (*Volkstaat Council*); uznanie 11 języków za oficjalne (zapis oryginalny w konstytucji: *Sepedi, Sesotho, Setswana, siSwati, Tshivenda, Xitsonga, Afrikaans, English, isiNdebele, isiXhosa i isiZulu*); utworzenie instytucji ochrony praw i wolności obywatelskich jak Rzecznika Praw Obywatelskich, Komisji Praw Człowieka i Komisji Równości Płci.

Na mocy tej konstytucji ustanowiono Zgromadzenie Konstytucyjne (*Constitutional Assembly*), które miało podjąć prace po wyborach w 1994 roku. W jego skład wchodził członkowie siedmiu partii politycznych reprezentowanych w obu izbach parlamentu: Zgromadzenie Narodowe (400) i Senat (90). Organ ten wspierało 7-osobowe ciało niezależnych ekspertów, 46-osobowa Komisja Konstytucyjna i 12-osobowy Komitet Zarządzający. Zgromadzenie Konstytucyjne było najwyższym organem ustawodawczym i miało uprawnienia do uchwalenia nowej Konstytucji do maja 1996 roku (większością 2/3 głosów).

Ustalenia przyjęte podczas obrad CODESA – tzw. Protokół Uzgodnień z września 1992 roku dotyczący przeprowadzenia wybo-

rów, a przede wszystkim zapisy ordynacji wyborczej z 1993 roku oraz Tymczasowej Konstytucji – stworzyły podstawowe ramy prawne do przeprowadzenia pierwszych wolnych i demokratycznych wyborów. Wybory odbywały się według formuły „pięcioprzymiotnikowej” (zasada powszechności, równości, tajności, bezpośredniości i proporcjonalności). Po raz pierwszy, czynne i bierne prawo wyborcze zostało przyznane także Afrykanom. Do rywalizacji wyborczej dopuszczone zostały różne opcje polityczne, w tym wcześniej zdelegalizowane ugrupowania polityczne (antyparthoidowskie). Dotyczyło to przede wszystkim Afrykańskiego Kongresu Narodowego (ANC) i Panafrkańskiego Kongresu (PAC) zakazanych w 1961 roku. Przed wyborami zaczęły też tworzyć się nowe partie polityczne skupiające różne grupy społeczne (m.in. skrajnie prawicowych Afrykanerów, gospodynie domowe czy miłośników piłki nożnej).

Nad zgodnym z prawem przebiegiem wyborów czuwała Niezależna Komisja Wyborcza (*Independent Electoral Commission*) oraz niezależni krajowi i zagraniczni obserwatorzy.

Wybory cieszyły się olbrzymim zainteresowaniem obywateli¹⁵. Głosowało ponad 19,5 mln obywateli, a frekwencja wyniosła 85,5%. W związku z niewystarczającą siecią lokali wyborczych (wyborcy musieli stać w kilkukilometrowych kolejkach, aby zagłosować) oraz niewystarczającą liczbą przygotowanych kart do głosowania wybory odbyły się w ciągu czterech dni – 26–29 kwietnia 1994 roku.

W wyniku wyborów z 29 startujących partii politycznych tylko 7 otrzymało mandaty w Zgromadzeniu Narodowym, a 5 w Senacie. Po wyborach tych nastąpiły zasadnicze zmiany na mapie politycznej RPA. Zgodnie z przewidywaniami wygrał ANC, ale rozmiary jego zwycięstwa były dość zaskakujące (uzyskanie 252 mandatów w 400-osobowym Zgromadzeniu Narodowym i 60 mandatów w 90-osobowym Senacie). Stosunkowo niezły wynik wyborczy uzyskała też NP,

¹⁵ D.P. Wessels, *Electoral system and system of representation – election of 27 April 1994*, „Journal for Contemporary History” 1994, No. 3.

która obciążona była wprowadzaniem i realizacją polityki apartheidu (82 mandaty w Zgromadzeniu Narodowym i 17 mandatów w Senacie)¹⁶. IFP aspirująca do roli partii rywalizującej z ANC uzyskała poparcie wyborcze poniżej oczekiwań (43 mandaty w Zgromadzeniu Narodowym i 5 mandatów w Senacie).

W związku z przyjętymi w Tymczasowej Konstytucji rozwiązaniami nowo ukonstytuowane Zgromadzenie Narodowe na prezydenta desygnowało przywódcę ANC Mandelę. Uroczystość zaprzysiężenia Mandeli na prezydenta w maju 1994 roku była największym zgromadzeniem szefów państw i rządów w historii (ponad 110 królów, książąt, prezydentów i premierów, w sumie 4 tys. gości).

Wiceprezydentami zostali: Thabo Mbeki z ANC i Frederik W. de Klerk z NP (partie te przekroczyły próg 20%)¹⁷. Do Rządu Jedności Narodowej, oprócz przedstawicieli ANC i NP, weszli parlamentarzyści z IFP (uzyskali w wyborach ponad 10% głosów). Rząd ten przetrwał do czerwca 1996 roku, kiedy to na znak protestu przeciwko działaniom ANC w tworzeniu nowej konstytucji wycofała się z niego NP.

Z punktu widzenia tworzenia nowej rzeczywistości politycznej RPA jej istotnym elementem był rozrachunek ze zbrodniami i przestępstwami okresu apartheidu. W tym celu w 1995 roku, na mocy decyzji Rządu Jedności Narodowej, ustawą parlamentu, rozpoczęła pracę Komisja Prawdy i Pojednania (*Truth and Reconciliation Commission*)¹⁸. Przewodniczył jej anglikański arcybiskup Kapsztadu Desmond Tutu, laureat pokojowej Nagrody Nobla z 1984 roku. Komisja ta sprawowała swój mandat poprzez działania trzech komitetów: Komitetu ds. Naruszenia Praw Człowieka (*Committee on Human Rights Violations*), Komitetu ds. Amnestii (*Committee on Amnesty*) i Komitetu ds. Reparacji i Rehabilitacji (*Committee on Reparation and Rehabilitation*).

¹⁶ Kierownictwo partii liczyło jednak na 30 i więcej procent głosów.

¹⁷ Urząd dwóch prezydentów funkcjonował w oparciu o Konstytucję Tymczasową do 30 kwietnia 1999 roku. Aktualnie prezydent nominuje jednego wiceprezydenta.

¹⁸ Zob. *Promotion of National Unity and Reconciliation Act, No 34 of 1995*.

Komisja w swoich pracach kierowała się hasłem „Prawda – droga do pojednania”, a jej obrady były transmitowane przez państwową telewizję. Komisja analizowała ponad 21 tys. sprawozdań ofiar i otrzymała ponad 7 tys. wniosków o amnestię¹⁹. Warunkiem uzyskania amnestii było wyznanie prawdy o popełnionych zbrodniach, skrucza zbrodniarza, postanowienie poprawy oraz wkład, jaki ujawnienie zbrodni miało w dzieło pojednania narodowego.

Po wyborach swoją pracę zintensyfikowało Zgromadzenie Konstytucyjne, które przygotowało nową ustawę zasadniczą²⁰. Nad nową konstytucją trwała wielka ogólnonarodowa debata. Ustawodawcy zależało, aby w tworzenie ustawy zasadniczej dla Nowej Afryki Południowej zaangażować wszystkie grupy społeczne. W rezultacie od społeczeństwa do Zgromadzenia Konstytucyjnego wpłynęło około 2,5 mln pisemnych propozycji. Jednakże w trakcie prac legislacyjnych pojawiły się znaczne trudności. Na początku 1995 roku z prac Zgromadzenia Konstytucyjnego wycofała się IFP, co mogło przekreślić ustanowienie nowej ustawy zasadniczej. W końcowej fazie negocjacji legislacyjnych kwestiami spornymi, a wręcz niemożliwymi do uzgodnienia były: edukacja, prawo własności, prawo do strajku i ich miejsca w prawach fundamentalnych (*Bill of Rights*). „Gorącą” kwestią był ponownie charakter przyszłego ustroju, bardziej unitarny czy dający większy zakres władzy prowincjom. Wydawało się, że referendum w tej materii będzie nieuniknione. Ostatecznie jednak, przy prawie stu procentowej frekwencji Zgromadzenie Narodowe 8 maja 1996 roku przyjęło projekt nowej Konstytucji²¹. Konstytucja została podpisana przez prezydenta N. Mandelę 10 grudnia tegoż roku i weszła w życie 4 lutego następnego roku (*Act No. 108 of 1996*).

¹⁹ A. Czarnota, *Zło jest zawsze skomplikowane*, <http://respublica.onet.pl/1011272,6,artykul.html>.

²⁰ Zob. L. Liebenberg, *The long haul to democracy. The story of constitutional development and transition in South Africa*, „Journal for Contemporary History” 1996, No. 2.

²¹ Projekt nowej konstytucji poparły: ANC, NP, DP i PAC, FF wstrzymał się od głosu, a IFP uznały ten projekt za „podstawę autokracji i tyranii”.

Zgodnie z konstytucją RPA jest suwerennym państwem demokratycznym opartym na supremacji konstytucji i przepisów prawa (w konstytucji z czasów apartheidu parlament stanowił najwyższą władzę w państwie, która nie była podporządkowana żadnej innej)²².

Szczególne miejsce w konstytucji, a także w praktyce politycznej zajmują prawa i wolności obywatelskie, które są nawet bardziej rozbudowane niż w ugruntowanych zachodnich demokracjach. Społeczeństwo RPA ma być oparte na społecznej sprawiedliwości i fundamentalnych prawach człowieka, ludzkiej godności i wolności; pozbawione rasizmu i seksizmu. Każdy obywatel jest w równym stopniu chroniony przez prawo. Równe prawa przyznano homoseksualistom i lesbijkom. W Konstytucji brakuje artykułów traktujących o obowiązkach obywatela.

Władza najwyższa sprawowana jest przez naród w systemie demokracji przedstawicielskiej.

Konstytucja daje gwarancję trójpodziału władzy, wyróżnia władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą.

Władza ustawodawcza należy do dwuizbowego parlamentu: Zgromadzenia Narodowego (*National Assembly*) – 400 deputowanych wybranych w wyborach powszechnych na 5 lat, przy czym nie więcej niż 200 musi pochodzić z list ogólnokrajowych i nie więcej niż 200 z list prowincji – i Narodowej Rady Prowincji (*National Council of Provinces*). Obie izby parlamentu są reprezentacją partii politycznych. Izby różnią się jednak nie tylko sposobem ich powoływania, a przede wszystkim uprawnieniami i wpływem politycznym. Konstytucja daje przewagę Zgromadzeniu Narodowemu nad Narodową Radą Prowincji, zwłaszcza Zgromadzeniu przypada decydująca rola w procesie legislacyjnym. Zgromadzenie Narodowe jest organem przedstawicielskim. Natomiast Narodowa Rada Prowincji nie ma bezpośrednio charakteru przedstawicielskiego. Stanowi bowiem delegację prowincji, a nie reprezentuje bezpośrednio poszczególnych wyborców.

²² Na temat omówienia poszczególnych części konstytucji – Zob. G.E. Devenish, *A Commentary on the South African Constitution*, Durban 1998.

Dwuizbowość parlamentu południowoafrykańskiego i rozgraniczenie uprawnień obu izb stanowi zarazem powrót do tradycji, uwzględnienie roli prowincji, jak również jest wyrazem osiągniętego kompromisu pomiędzy najważniejszymi siłami politycznymi kraju.

Parlament z założenia ma stanowić „serce” systemu politycznego. Oprócz stanowienia prawa do uprawnień parlamentu należy kontrolowanie działalności rządu, poszczególnych ministrów oraz kontrolowanie finansów państwa. Ponadto parlament jako reprezentant społeczeństwa ma za zadanie informowanie go o tworzonym prawie i polityce państwa. Funkcja kontrolna nad władzą wykonawczą realizowana jest głównie przez zapytania parlamentarne kierowane do członków gabinetu (rządu).

Władzę wykonawczą reprezentuje prezydent i jego gabinet (rząd). Prezydenta wybiera Zgromadzenie Narodowe bezwzględną większością głosów na 5-letnią kadencję na pierwszym swoim posiedzeniu. Prezydentem zostaje lider partii, która wygrała wybory. Dopuszczalna jest jedna reelekcja. Brak zapisu odnośnie specjalnego cenzusu wieku kandydata na prezydenta należy uznać za rozwiązanie dość wyjątkowe.

Prezydent ponosi odpowiedzialność przed parlamentem. Ustrojowo system polityczny RPA stanowi przypadek między prezydencaлизmem i semiprezydecjalizmem.

Konstytucyjne regulacje gwarantują formy demokracji bezpośredniej – referendum, które rozpisuje prezydent.

Władzę sądową sprawują niezależne i niezawisłe sądy na szczeblu narodowym, prowincji i lokalnym. Tworzą je: Trybunał Konstytucyjny (*Constitutional Court*), Najwyższy Sąd Apelacyjny (*Supreme Court of Appeal*), Wysokie Sądy (*High Courts*) i Miejskie Sądy (*Magistrates' Courts*).

Zgodnie z 9 rozdziałem nowej konstytucji z parlamentem współpracują niezależne instytucje, których zadaniem jest „umacnianie konstytucyjnej demokracji w Nowej Afryce Południowej”. Są nimi: Rzecznik Praw Obywatelskich (*Public Protector*), Komisja Praw

Człowieka (*Human Rights Commission*), Komisja Propagowania i Ochrony Praw Mniejszości Kulturowych, Religijnych i Językowych (*Commission for the Promotion and Protection of the Rights of Cultural, Religious and Linguistic Communities*), Komisja Równości Płci (*Commission for Gender Equality*), Generalny Audytor (*Auditor-General*), Komisja Wyborcza (*Electoral Commission*) i Niezależny Organ ds. Mediów (*Independent Broadcasting Authority*). Instytucje te są odpowiedzialne przed Zgromadzeniem Narodowym i muszą składać przed nim przynajmniej raz w roku sprawozdania.

Specyficznym organem współpracującym z parlamentem jest Rada Plemienna (*Council of Traditional Leaders*) utworzona na mocy nowej Konstytucji w 1997 roku. Rada ta ma na celu promować role tradycyjnych przywódców (wodzów) w systemie demokratycznym RPA. Ma ona pełnić rolę pośredniczącą między parlamentem a instytucjami władzy tubylczej.

Po uchwaleniu konstytucji rozpoczął się trudny i złożony okres jej implementacji. Nowe standardy demokratyczne jednak zachowano, czego przykładem były kolejne wolne i uczciwe wybory parlamentarne w czerwcu 1999 roku oraz w kwietniu 2004 roku. Wybory w 1999 roku potwierdziły poparcie wyborców dla ANC (66,5% ogółu mandatów w Zgromadzeniu Narodowym) i nieco spadające dla IFP (8,5% ogółu mandatów)²³. Przyrost mandatów zanotowała Partia Demokratyczna (DP), ale głównie kosztem zreformowanej NP, która przyjęła nazwę Nowej Narodowej Partii (NNP). W wyborach w 1999 roku 16 partii rywalizowało na poziomie ogólnokrajowym, a kolejnych 10 na poziomie prowincji. W Zgromadzeniu Narodowym drugiej kadencji zasiedli przedstawiciele 13 partii politycznych, przy czym tylko 5 z nich uzyskało powyżej 10 mandatów. Mimo że ANC posiadał większość w parlamencie, nie tworzył samodzielnego rządu, ale był to rząd koalicyjny z IFP.

²³ Zob. szerzej: T. Lodge, *Consolidating Democracy: South Africa's Second Popular Election*, Johannesburg 1999.

Wybory w kwietniu 2004 roku nie przyniosły zasadniczych zmian w liczbie mandatów poszczególnych partii politycznych w parlamencie. Swoją supremację ugruntował ANC i on tworzył rząd (gabinet). Mimo bardzo niskiego poparcia wyborczego zanotowanego przez NNP, mogła ona wprowadzić do rządu swojego przedstawiciela, którym został przywódca partii Marthinus van Schalkwyk jako minister turystyki i ochrony środowiska.

* * *

Wprowadzenie demokracji w RPA spowodowało istotne zmiany na tamtejszej scenie politycznej. Obecnie system partyjny RPA można uznać za ukształtowany. Kilka partii ugruntowało swoją pozycję na południowoafrykańskiej scenie politycznej. Nie do końca daje się sklasyfikować według tradycyjnych typologii (lewica – prawica). Podziały, jakie wprowadził apartheid (partie według podziałów rasowych, m.in. partie białych, w tym Afrykanerów; partie działające na terytorium „białej” RPA i bantustanów; partie legalne i zdelegalizowane), implikowały charakter współczesnego oblicza partyjnego RPA. Potwierdzały to wyniki wyborów, które pokazywały, że preferencje wyborcze przebiegały wzdłuż podziałów rasowych i etnicznych. Choć już w wyborach w 1994 roku były dwa znaczące wyjątki. W okręgach wiejskich w KwaZulu-Natal popierano IFP, a w okręgach miejskich ANC; natomiast w prowincji Zachodniej Przylądkowej wśród najuboższych Koloredów zwyciężyła NP, a wśród tamtejszej klasy średniej ANC²⁴.

Partie polityczne, które miały wcześniej zdecydowanie rasowe oblicze członkowskie otwierają się na inne grupy. Nie dotyczy to tylko partii opozycyjnych, ale również rządzącego ANC. Partia ta w ostatnich latach zdecydowanie zmieniła swoje oblicze. Stała się partią reprezentującą różne grupy rasowe i etniczne Nowej Afryki

²⁴ T. Lodge, *South African Politics since 1994*, Cape Town 1999, s. 69.

Południowej (wcześniej reprezentował przede wszystkim ludność czarną, a zwłaszcza plemię Khosa).

System partyjny RPA nazywany jest systemem jednej partii dominującej²⁵. Bowiem wśród partii politycznych zdecydowanie najsilniejszą jest ANC. Z wyborów na wybory powiększa swój stan posiadania (1994 – 62,65% głosów w wyborach do Zgromadzenia Narodowego, 1999 – 66,35%, 2004 – 69,68%).

ANC jest partią, która w sposób najpełniejszy reprezentuje interesy wielu grup społecznych RPA, posiada rozbudowane struktury terenowe i przejrzystą strukturę władz naczelnych. Oprócz charyzmatycznego N. Mandeli ANC posiada kadre doświadczonych polityków (m.in. obecny prezydent Thabo Mbeki, wiceprezydent Jacob Zuma, czy Cyril Ramaphosa i Max Sisulu).

ANC jako jedyną można nazwać tzw. partią wyborczą („catch all” party), czyli zabiegającą o głosy wszystkich lub prawie wszystkich segmentów elektoratu. Program ekonomiczny ANC klasyfikuje się obecnie jako centrowo-lewicowy bądź centrowy.

Natomiast znaczenie NP, przekształconej w Nową Partię Narodową (NNP), uległo całkowitej marginalizacji (1994 – 20,39%, 1999 – 6,87%, 2004 – 1,65%). Oparcie miała wśród białych, głównie Afrykanerów i Kolorodów z Przylądka. Po wyborach w 1994 roku NNP zaczęła głosić hasła charakterystyczne dla partii centrowych. Wśród Kolorodów i Azjatów zaczęła występować jako partia broniąca interesów mniejszości etnicznych. Próby reform partii nie powiodły się (m.in. zmiana nazwy partii, nowe kierownictwo, nowa strategia działania). Wybory w 1999 roku okazały się klęską (z 82 mandatów straciła 54), a ostatnie wybory stały się dla partii katastrofą. Zupełnie nie udało się NNP sojusz wyborczy w Zachodniej Prowincji Przylądkowej z ANC. Po wyborach NNP zapowiedziała samorozwiązanie, które przewiduje się na wrzesień 2005 roku. Większość członków

²⁵ P. Waldmeir, *The End of Apartheid and the Birth of the New South Africa*, London 1998, s. 276.

NNP wraz z jej liderem ma wstąpić do ANC – w czasach apartheidu „odwiecznego wroga”, co może zakrawać na paradoks historii.

Z kolei reprezentująca głównie Zulusów z prowincji Kwazulu/Natal Partia Wolności „Inkatha” uzyskuje w miarę podobne wyniki wyborcze, jednak mają one tendencję spadkową (1994 – 10,54%, 1999 – 8,58%, 2004 – 6,97%).

Znaczącą rolę w tej partii odgrywa jej autokratyczny lider Buthelezi. IFP politycznie reprezentuje orientację prawicową. Opowiada się za federacyjnym ustrojem państwa z dużym zakresem autonomii dla prowincji. W kwestiach ekonomicznych zawsze opowiadała się za gospodarką rynkową.

Po wyborach w 1994 roku zgodnie z ustaleniami Tymczasowej Konstytucji te trzy partie tworzyły Rząd Jedności Narodowej (*Government of National Unity*, GNU). Poza nimi, liczącym się ugrupowaniem politycznym w obecnym parlamencie jest Sojusz Demokratyczny (*Democratic Alliance*, DA), reprezentujący głównie umiarkowaną białą społeczność (1999 – 9,5%, 2004 – 12,37%). Powstał on a na bazie Partii Demokratycznej – białych liberałów, ale próbuje pozyskać elektorat z innych grup rasowych. Przywódca partii Tony Leon stał się najpoważniejszym przedstawicielem opozycji w parlamencie. DA chce tam odgrywać rolę strażnika interesów publicznych (m.in. działania na rzecz kontroli wydatków publicznych)

Znaczenie innych partii politycznych jest marginalne.

Obecnie wśród najsilniejszych partii politycznych w RPA istnieje konsensus odnośnie zaakceptowania wartości liberalnej demokracji zachodniej jak również społeczno-liberalnej gospodarki rynkowej. Programy polityczne są dość pragmatyczne. Jednakże w związku z dysonansem pomiędzy aspiracjami milionów biednych obywateli a możliwością zaspokojenia ich nawet podstawowych potrzeb coraz częściej artykułowane są hasła populistyczne, nawołujące wręcz do nienawiści rasowych i etnicznych.

Z drugiej strony, rywalizacje między partiami przebiegają teraz na płaszczyźnie politycznej. Krwawa rywalizacja pomiędzy ANC

i IFP w Kwazulu/Natal została zakończona. IFP zobligowana ze względu na wynik wyborczy w 1994 roku do udziału w Rządzie Jedności Narodowej, po wyborach w 1999 roku przyjęła zaproszenie od ANC do udziału w rządzie. Nawet lider IFP Buthelezi pełnił funkcję pełniącego obowiązki prezydenta (*acting president*) podczas wizyt zagranicznych prezydenta Mandeli, a później Mbekiego.

Partie polityczne w RPA nie mają charakteru masowego. Nawet najsilniejsze partie w parlamencie mają nieliczną bazę członkowską, chociaż uzyskanie członkostwa jest nieskomplikowane (złożenie przysięgi, podpisanie deklaracji, niska składka członkowska – 12–20 randów rocznie (tzn. 1,5–2,5 USD)). Dla przykładu, w wyborach w 1999 roku wśród głosujących na ANC członkowie partii stanowili jedynie 3,7%.

System partyjny RPA z pewnością będzie jeszcze ewoluował. Rozwiązania prawnoustrojowe powodują, że partie polityczne stanowią niezbędny element funkcjonowania systemu demokratycznego.

* * *

Pokojowe przejście z systemu totalitarnego do demokracji w RPA nazywane jest często „cudem” politycznym. Stworzenie demokratycznego systemu politycznego należy uznać za ogromny sukces. System polityczny Nowej Afryki Południowej nie tylko w swych założeniach, ale i w praktyce opiera się na zasadach demokratycznych. Początkowo, mimo wielkiego sceptycyzmu praktyka polityczna pokazała, że system ten funkcjonuje według tych zasad.

Nowa Afryka Południowa stała się pełnoprawnym członkiem społeczności międzynarodowej. Odgrywa przewodnią rolę w stosunkach międzynarodowych na kontynencie afrykańskim.

Nowa Afryka Południowa dokonała bardzo trudnego rozliczenia się z przeszłością i systemem apartheidu. Praktycznie wyeliminowano z rzeczywistości politycznej krwawe konflikty plemienne.

Bez wątpienia znaczącym osiągnięciem Nowej Afryki Południowej było niedopuszczenie do odwetu czarnych na białych za okres apartheidu. Coraz częściej notuje się przykłady współpracy politycznej różnych grup rasowych i etnicznych. Partia dawnych zwolenników apartheidu NNP w sierpniu 2004 roku podjęła decyzję o zjednoczeniu z partią czarnej większości ANC: „Partia dawnych oprawców przyłącza się do partii swoich dawnych ofiar – nie mógł nadzieć się Mbeki, który sam spędził połowę życia na wygnaniu za walkę z apartheidem i którego ojciec przesiedział za to samo w więzieniu prawie 25 lat”²⁶. Kierownictwo ANC z prezydentem Mbekiem na czele przyjęło tę ofertę współpracy i uznało ją jako pozytywny krok w rozwoju polityczny kraju i budowie globalnego i wielorasowego społeczeństwa²⁷.

W Nowej Afryce Południowej zaczęto tworzyć koncepcję tzw. „tęczowego narodu” (twórcą tego pojęcia był Desmond Tutu), który by nie opierał się o kryteria rasowe, etniczne czy religijne, ale spałby wcześniej zaantagonizowane grupy społeczne. Grupy tworzące tzw. „tęczowy naród” mają konstytucyjnie zapewnione te same prawa. Budowanie narodu południowoafrykańskiego, tzn. „tęczowego narodu” dopiero się rozpoczęło, bowiem daleko jeszcze do uformowania się spójnego wieloetnicznego i wielokulturowego społeczeństwa obywatelskiego. Tym niemniej coraz więcej jest oznak powolnego zakorzeniania się tej koncepcji, chociaż władze aktywnie wspierają politykę promowania czarnej ludności, tzw. *affirmative action* czy tzw. *black empowerment*.

System polityczny Nowej Afryki Południowej (nie tylko jak na warunki afrykańskie) można uznać za stabilny. Standardy demokra-

²⁶ W. Jagielski, *W RPA jednoczą się dawni zwolennicy apartheidu i partia czarnej większości*, „Gazeta Wyborcza” 8.08.2004, <http://serwisy.gazeta.pl/swiat/1,34246,2218430>.

²⁷ M. Wines, *Apartheid-era party is ending its existence*, „The New York Times” 9.08.2004, <http://www.kniff.de/cgi-bin/cgiiproxy/nph-proxy.cgi/010110A/http://www.iht.com/articles/533126.htm>.

tyczne zakorzeniają się w świadomości tamtejszych elit politycznych oraz mieszkańców.

RPA po zapoczątkowaniu przemian demokratycznych nie poszła w kierunku państwa autorytarnego czy nawet totalitarnego, a takie „pokusy” pojawiły się po objęciu prezydentury przez Mandelę. Mandela urząd prezydenta sprawował tylko przez jedną kadencję (maj 1994 – czerwiec 1999). Należał bowiem do niewielu polityków, którzy wiedzą kiedy odejść chociaż poziom poparcia wyborców gwarantował zwycięstwo w demokratycznych wyborach na drugą kadencję. Z uwagi na zaawansowany wiek sukcesja po Mandeli była przedmiotem nie tylko spekulacji, ale i walki wewnątrz ANC. Mandela w sposób bardzo umiejętny, stopniowo, ale i zdecydowanie rozwiązał tę kwestię. Wiceprezydentem, tzn. zastępcą Mandeli został Mbeki, który za jego prezydentury zaczął przejmować wiele jego obowiązków, zwłaszcza dotyczących kierowania rządem. Mbeki stał się nieformalnym premierem RPA. Następnie Mandela w połowie swojej prezydentury jasno określił, kto będzie jego następcą.

Z drugiej strony, dominująca rola ANC na południowoafrykańskiej scenie politycznej może doprowadzić do patologii tamtejszego życia politycznego, czego przejawem jest dość powszechna korupcja i nepotyzm. Jednakże istniejące w RPA niezależne media oraz opozycja parlamentarna starają się demaskować i piętnować te negatywne zjawiska (np. skazanie jednego z przywódców ANC wielobnego Allana Boesaka za afery finansowe).

O ile system polityczny Nowej Afryki Południowej zdał egzamin zadowalająco to jednak w okresie po 1994 roku nie rozwiązano poważnych problemów ekonomicznych i społecznych (m.in. poprawa warunków bytowych ludności nie-białej, walka z bezrobociem, przestępczością i HIV/AIDS). Chociaż w ciągu 10 lat zbudowano 1,6 mln nowych domów, 9 mln mieszkańców uzyskało dostęp do bieżącej wody, a poziom elektryfikacji osiągnął 70%²⁸.

²⁸ <http://www.kansascity.com/mld/kansascity/news/politics/8432323.htm?1c>.

BIBLIOGRAFIA

- African National Congress*, <http://www.anc.org.za/ancdocs/speeches/nobelnrm.html>.
- Cole D.T., *Fanakalo and the Bantu Languages in South Africa*, „African Studies” 1953, Vol. 12, No. 1.
- Czarnota A., *Zło jest zawsze skomplikowane*, <http://republika.onet.pl/1011272,6,artykul.html>.
- Devenish G.E., *A Commentary on the South African Constitution*, Durban 1998.
- Jagielski W., *W RPA jednoczą się dawni zwolennicy apartheidu i partia czarnej większości*, „Gazeta Wyborcza” 8.08.2004, <http://serwis.gazeta.pl/swiat/1,34246,2218430>.
- „*Kommunistiese*” SA vir Walus ’n neerlaag, „Rapport” 08.05.1994.
- Liebenberg L., *The long haul to democracy. The story of constitutional development and transition in South Africa*, „Journal for Contemporary History” 1996, No. 2.
- Lodge T., *Consolidating Democracy: South Africa’s Second Popular Election*, Johannesburg 1999.
- Lodge T., *South African Politics since 1994*, Cape Town 1999.
- Mandela*, <http://www.historia.nagrody.nobla-NOBEL.htm>.
- Nobel Prize, <http://nobelprize.org/peace/laureates/1993/index.html>.
- Promotion of National Unity and Reconciliation Act, No 34 of 1995*.
- South African Census*, <http://www.info.gov.za/aboutsa/landpeople.htm#census>.
- South African Christian Handbook 1999/2000*, Welkom 2000.
- South African Interim Constitution of 1994*.
- South African Population*, <http://www.info.gov.za/aboutsa/landpeople.htm#population>.
- Waldmeir P., *The End of Apartheid and the Birth of the New South Africa*, London 1998.
- Walus was among wave of immigrants from Poland*, „The Citizen” 14.04.1994.
- Wessels D.P., *Electoral system and system of representation – election of 27 April 1994*, „Journal for Contemporary History” 1994, No. 3.
- Wines M., *Apartheid-era party is ending its existence*, „The New York Times” 9.08.2004, <http://www.kniff.de/cgi-bin/cgiproxy/nph-proxy.cgi/010110A/http/www.iht.com/articles/533126.htm>

CREATION OF POLITICAL SYSTEM OF THE NEW SOUTH AFRICA: SELECTED PROBLEMS

SUMMARY

The article focuses on the main aspects of creation of political system of the New South Africa. The term „New South Africa” was introduced mainly after passing the Interim Constitution in the end of 1993 and after free and fair election in April 1994 to underline fundamental difference between South Africa under apartheid period and forming democratic South Africa.

To begin with, attention is paid to internal and external conditions (political, economic and social), which affected a process of dismantling apartheid. Round table talks CODESA and difficulties of these negotiations was analysed in details as well as The Interim Constitution based on democratic standards were examined. The crowning of the changes in the South African political system was free and fair election in 1994. The main figure of the changes became N. Mandela who was appointed as a President. The next significant event in creation of the political system was passing of the new constitution of 1997, which defined basic principles of the system and strengthened legal base of the South African democracy.

Further, the changes at the South African political scene was analysed with emphasis to dominant role of the African National Congress. In the end, an assessment on functioning of the political system of the New South Africa was made, taking into consideration its positive and negative aspects.